

PIOTR KROCZEK
Kraków

PRZYGOTOWANIE DO ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA NUPTURIENTÓW NALEŻĄCYCH DO KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO ORAZ KOŚCIOŁA EWANGELICKO-AUGSBURSKIEGO W POLSCE W KONTEKŚCIE TRWAŁOŚCI MAŁŻEŃSTW

1. Problem trwałości małżeństw

Założenia prawodawcze prawa rodzinnego w Polsce, czyli przesłanki ideowe zwane zasadami prawa, dotyczące trwałości związku małżeńskiego są zbliżone do chrześcijańskiej doktryny w tym zakresie. Wynikają bowiem one z zasad moralnych i wartości przyjętych w społeczeństwie. Na ich podstawie decyduje się o treści poszczególnych rozwiązań prawnych mających wpływ na trwałość małżeństwa, np. zawartych w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym*¹.

Reguła zwana przez jurysprudence „zasadą trwałości związku małżeńskiego”², w powszechnej opinii ma sprzyjać wykonywaniu społecznych zadań rodziny, szczególnie wychowaniu potomstwa. W jej świetle rozpad małżeństwa jest złem. Dlatego model małżeństwa i rodziny, jako stałej instytucji, łączącej zwykle dożywotnio mężczyznę i kobietę, ma być przedmiotem troski każdego prawodawcy, a trwałość małżeństwa powinna być promowana przez prawo³. Tak zasadniczo się dzieje⁴, choć, ujmując ten temat w dłuższej perspektywie czasowej, można zauważyć tendencję do liberalizacji przepisów rozwodowych⁵.

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.), [dalej: k.r.o.].

² Zob. np. J. IGNATOWICZ, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2000, 32-34.

³ B. CZECH, *Komentarz do art. 56*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. K. Piasecki, Warszawa 2000, 287 i 294.

⁴ Jako ilustracja mogą służyć przepisy z aktów prawnych: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483), art. 18 i art. 71 ust. 1; k.r.o.: art. 4, art. 10 §1.

⁵ Instytucja rozwodów została wprowadzona dekretem z dnia 25 IX 1945 r. *Prawo małżeńskie* (Dz. U. 1945 r. Nr 48, poz. 270). Przepisy prawa rodzinnego, które dotyczyły rozwodów to:

Obecnie treść normatywna przepisów jest zgodna ze swoimi pryncypiami, czyli nakłada regulacje zabezpieczające trwałość małżeństwa i rodziny. Jednakże różna od przedstawionych założeń prawodawczych jest obecnie praktyka sądów rodzinnych. W ich orzeczeniach zawierających interpretację przepisów nie widać, aby rola prawa polegająca na kształtowaniu obyczaju, moralnych nawyków będących podłożem ładu społecznego były zgodne z zasadami chrześcijaństwa⁶. Stan, w którym państwo poprzez swoje sądownictwo dopuszcza i umożliwia szybkie rozejście się małżonków, stawiając do prawnego uznania ich decyzji o rozwodzie coraz mniejsze wymagania, przekłada się na odrzucenie lub niezrozumienie nauki Kościołów katolickiego i ewangelickiego w zakresie małżeństwa. W wyniku takiego stanu w Polsce istnieje zjawisko dużej liczby rozwodów. Wprawdzie statystyka wskazuje, że w ostatnich latach nie jest ono narastające, jednak utrzymujące się na tym samym, wysokim poziomie.

Liczba orzeczonych rozwodów w roku 2000 wynosiła: 43 tys., w roku 2001: 45 tys., w roku 2002: 45 tys., w roku 2003: 49 tys., w roku 2004: 56 tys., w roku 2005: 67,6 tys., w roku 2006: 71,9 tys., w roku 2007: 66,6 tys., w roku 2008: 65,5 tys., czyli 25,5 % liczby nowo zawartych małżeństw⁷. Taka sytuacja musi budzić szczególny niepokój Kościoła katolickiego i Kościoła ewangelicko-augsburskiego. Uznają one bowiem nierozzerwalność małżeństwa jako istotny jego przymiot (PS §107, nr 2, por. §108, §110⁸; kan. 1056⁹). Ewangelicki duchowny, ks. Jan Motyka, pisze nawet, że: „W poglądach Kościołów chrześcijańskich na trwałość małżeństwa nie ma żadnych różnic”¹⁰. Troska o stabilność małżeństwa musi być

Ustawa z dnia 27 VI 1950 r. *Kodeks rodzinny* (Dz. U. 1950 r. Nr 34, poz. 308) i Ustawa z dnia 25 II 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. 1964 r. Nr 9, poz. 59). O ewolucji przepisów o rozwodzie w prawie polskim w szerszym horyzoncie czasowym, zob. B. CZECH, *Komentarz do art. 56, w: Kodeks rodzinny*, 288-290.

⁶ P. KROCZEK, referat zatytułowany: *Prawo świeckie jako bariera komunikacyjna dla nauczania Kościoła o małżeństwie i rodzinie*, wygłoszony na Międzynarodowej Konferencji Naukowej: *Rodzina, wychowanie a modele komunikacji społecznej*, Częstochowa, 31 V -1 VI 2010 r., masyzynopis w druku, 9.

⁷ GUS, *Rocznik demograficzny*, Warszawa 2009, 30; Na temat przyczyn takiego stanu zob. M. BUŚKA, *Czynniki utrudniające lub uniemożliwiające integrację partnerów w małżeństwie oraz źródła zaburzeń więzi małżeńskich*, w: *Małżeństwo w prawie świeckim i w prawie kanonicznym. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej 13 i 13 maja 1994 roku w Katowicach*, red. B. CZECH, Katowice 1996, 288-290; M. KUCIARSKA-CIESIELSKA, *Psychologiczne problemy trwałości małżeństwa*, w: *tamże*, 300-302.

⁸ *Pragmatyka Służbowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, (dalej: PS), w: *Zbiór przepisów prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Bielsko-Biała 1999.

⁹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983) 2, 1-301; tekst łacińsko-polski, Poznań 1984, (dalej: KPK 1983).

¹⁰ J. MOTYKA, *Trwałość małżeństwa a rozwód*, „Kalendarz Ewangelicki 1974”, Warszawa 1975, 56.

więc wspólna, szczególnie, gdy chodzi o małżeństwa niejednolite wyznaniowo, czyli w tym przypadku katolicko-ewangelickie. Wypada w tym kontekście podkreślić to, że wśród przyczyn rozpadu wymienia się w statystyce różnice światopoglądowe, do których należy zaliczyć także wyznaniowe. Stanowią one około 0,6 procenta ogólnej liczby rozwodów¹¹. Jest to mała liczba, jednak małżeństwa niejednolite wyznaniowo muszą w ekumenicznym duszpasterstwie znaleźć istotne miejsce¹². One bowiem najboleśniej odczuwają skutki rozdarcia chrześcijaństwa¹³. Istnieje bowiem napięcie powstałe z lojalności wobec własnej wspólnoty religijnej i lojalności względem małżonka¹⁴. Bez wątpienia miłość małżonków ze swej natury wymaga jedności i nierozzerwalności ich osobowej wspólnoty, która obejmuje całe ich życie: „A tak już nie są dwoje, lecz jedno ciało” (Mt 19,6)¹⁵. Brak jednolitości wyznaniowej pomiędzy małżonkami może nieść ze sobą trudności w zachowaniu wiary tak dla samych małżonków, jak i dla dzieci oraz przynieść zakłócenia w harmonii życia rodzinnego¹⁶.

Wszystkie małżeństwa, a szczególnie te niejednolite wyznaniowo, powinny być otoczone specjalną troską duszpasterską jeszcze przed ich formalnym powstaniem, to jest już w okresie narzeczeńskim. Żywa troska duszpasterska Kościoła musi się rozciągnąć także nie¹⁷. W ten sposób mogą zostać stworzone pozytywne warunki do powstawania i dojrzewania udanych małżeństw, które głosić będą głosić Chrystusa swojemu potomstwu, razem ze wszystkimi implikacjami wspólnego chrztu. Będą one przez to wypełniać „trudne zadanie stawiania się twórcami jedności”¹⁸. Jest to jeden ze sposobów na walkę z nie-

¹¹ GUS, *Rocznik demograficzny*, Warszawa 2009, 241.

¹² Na temat duszpasterstwa małżeństw niejednolitych wyznaniowo w perspektywie Śląska Cieszyńskiego zob. J. BUDNIAK, *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 2002, 140-147.

¹³ Por. J. BUDNIAK, *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym*, w: *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym*, red. J. BUDNIAK, Katowice 2007, 19.

¹⁴ JAN PAWEŁ II, *Ekumeniczny wymiar życia rodzinnego*. Przemówienie do uczestników plenarnego zebrania Sekretariatu do Spraw Jedności Chrześcijan, 13 XI 1981, w: *Nauczanie papieskie*, red. E. WERON, A. JAROCH, t. 4, cz. 2, Warszawa 1989, 274.

¹⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002 (dalej: KKK), nr 1644.

¹⁶ PAPIESKA RADA DO SPRAW JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN, *Directoire pour l'application des principes et des normes sur l'oecuménisme*, 25 III 1993, AAS 85 (1993), 1039-1119, (dalej: *Directoire pour l'application*), tu: nr 144. Pisze o tym obszernie: J. BUDNIAK, *Kościół rzymskokatolicki i ewangelicko-anglikański w Polsce wobec małżeństw mieszanych*, w: *Socjologia religii. Kościół instytucjonalny a rodzina. Problem relacji i więzi wzajemnych*, red. J. BANIAK, t. 5, Poznań 2007, 63-72; TENŻE, *Kościół – katolicki i ewangelicki – w obronie godności małżeńskiej i rodzinnej*, w: *Moralność współczesnego społeczeństwa polskiego Założenia i rzeczywistość*, red. J. BANIAK, t. 6, Poznań 2008, 190-191.

¹⁷ *Directoire pour l'application*, nr 154.

¹⁸ PAWEŁ VI, Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, 8 XII 1975, AAS 68 (1976), 5-76, tu: nr 71.

bezpiecznym zjawiskiem rozwodów. Takie przygotowanie bowiem służy podtrzymaniu trwałości i stałości węzła małżeńskiego i wynikającego zeń życia rodzinnego¹⁹. Mając to wszystko na względzie, usilnie postuluje się, aby zwrócić baczniejszą uwagą na przygotowanie do małżeństwa oraz podjąć próby jego polepszenia²⁰.

Artykuł przedstawia niektóre kwestie pastoralno-kanoniczne związane z przygotowaniem do małżeństwa w perspektywie dwóch Kościołów: rzymskokatolickiego²¹ oraz ewangelicko-augsburskiego. Metodą pomocną w rozważeniu tej sprawy jest metoda komparatystyki prawniczej²². Zostaną bowiem porównane w tym artykule przepisy prawne regulujące przygotowanie do małżeństwa obowiązujące w obu Kościołach. Po przedstawieniu dyscypliny tych Wspólnot, zostanie rozważona możliwość przeprowadzenia ekumenicznego przygotowania do małżeństwa dla małżeństw o różnej przynależności wyznaniowej.

2. Czynności obejmujące przygotowanie do małżeństwa

Przygotowanie do małżeństwa pełni bardzo ważną rolę w duszpasterskiej posłudze obu Kościołów. Po analizie dokumentów obowiązujących wiernych obu Kościołów można powiedzieć, że składają się na to przygotowanie dwa zasadnicze rodzaje czynności. Pierwszy nazwać można „duszpasterską troską o przygotowanie do małżeństwa”, a drugi „czynnościami o charakterze prawnym poprzedzającym zawarcie małżeństwa”²³. Te rodzaje są ze sobą powiązane, jednak mają różne charaktery. Dlatego też wypada omówić je oddzielnie.

¹⁹ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris Consortio*, 3 II 1982 r., AAS 74 (1982), 81-191, (dalej: FC), tu: nr 66.

²⁰ Z taką myślą PAPIESKA RADA DS. RODZINY wydała dokument *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, 13 V 1996 r., w: *Posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, wybór i wstęp K. LUBOWICKI, Kraków 1999, 394-403. Ten dokument nie jest aktem prawnym. Oznacza to, że nie stanowi źródła norm prawnych, lecz zawiera wyjaśnienia i wskazówki dla praktyki duszpasterskiej. O znaczeniu przygotowania do małżeństwa zob. *tamże*, nr 9-20.

²¹ W optyce rozważań znajduje się tylko jeden z Kościołów katolickich – Kościół rzymskokatolicki, z uwagi na to, że Katolickie Kościoły Wschodnie rządzą się swoim prawem, którego podstawowym źródłem norm jest *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 82 (1990), 1061-1363; tekst łacińsko-polski, Lublin 2002. Dyscyplina w zakresie małżeństw różni się od dyscypliny obowiązującej w Kościele rzymskokatolickim. Na temat różnic zob. J. VADAKUMCHERRY, *Marriage Laws in the Code of Canon Law and the Code of Canons of the Eastern Churches*, „*Studia Canonica*” 26 (1992), 437-460; zob. także monografia na temat małżeństwa w katolickim prawie wschodnim: W. GÓRALSKI, *Prawo małżeńskie Katolickich Kościołów Wschodnich (według Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich)*, Lublin 1992.

²² Zob. R. TOKARCZYK, *Komparatystyka prawnicza*, Kraków 2002, 38-45.

²³ Por. KPK 1983, Tytuł VII, Rozdział I: *Pasterska troska i czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa*, oraz PS §113, §131, §132, §133 wraz z punktem 2.3.1. *Czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa*.

2.1. Duszpasterska troska o przygotowanie do małżeństwa

Ta część przygotowania jest uważana za jedno z podstawowych obowiązków i praw Kościoła ewangelicko-augsburskiego (PS §113). Odpowiedzialna za nią jest duchowna zwierzchność parafii, diecezji i Kościoła (PS §114). Polega ona na wychowaniu wiernych do stanu małżeńskiego i życia w rodzinie. Ogólnie mówiąc w Kościele luteranckim dokonuje się to poprzez służbę duszpasterską duchownych i świadectwo chrześcijańskiego domu. Konkretna realizacja obejmuje takie działania jak:

- 1) zwiastowanie słowa Bożego i nauczanie dzieci, młodzieży i dorosłych,
- 2) kursy i rozmowy przedmałżeńskie.

Wszystko to ma na celu pogłębienie znajomości biblijnej nauki o świętości i trwałości małżeństwa i rodziny, a także kształtowanie oblicza moralnego i religijno-wyznaniowego narzeczonych (PS §113).

W Kościele katolickim wszyscy duszpasterze, a szczególnie ordynariusz miejsca, mają obowiązek troszczyć się o to, aby wspólnota kościelna świadczyła pomoc wiernym zamierzającym zawrzeć małżeństwo. Gdy się to wyda pożyteczne, należy wysłuchać zdania mężczyzn i kobiet odznaczających się doświadczeniem i biegłością (kan. 1063, kan. 1064).

Duszpasterska troska zmierzająca do przygotowania do małżeństwa powinna być pojmowana jako długoletni proces, na który składają się przede wszystkim trzy podstawowe etapy, którymi są: „przygotowanie dalsze”, które odbywa się poprzez katechezę odpowiednio przystosowaną dla małoletnich, „przygotowanie bliższe”, czyli formację młodzieży i „przygotowanie bezpośrednie”, zwane „kursem przedmałżeńskim” obejmujące nupturientów.

2.2. Procedura o charakterze prawnym poprzedzająca zawarcie małżeństwa

Z tej racji, że małżeństwo jest sprawą wielkiej wagi, dotyczącą całej społeczności zarówno religijnej, jak i państwowej (por. PS §107, nr 3 i nr 4)²⁴, oba Kościoły wymagają od nupturientów, aby w ramach przygotowania do małżeństwa poddali się określonym w przepisach czynnościom. Takie stanowisko jasno wyłożone jest w PS w §109, gdzie się stanowi, że „Małżeństwo ewangelickie, chociażby tylko jedna strona była ewangelicka, podlega prawu Bożemu i prawu Kościoła ewangelicko-augsburskiego, z zachowaniem kompetencji prawa cywilnego”. Podobnie KPK z 1983 w kan. 1059: „Małżeństwo katolików, chociażby tylko jedna strona była katolicka, podlega nie tylko prawu Bożemu, lecz także kanoniczne-

²⁴ Zob. także: P. HOLC, *Małżeństwo w „Księgach Symbolicznych” luteranizmu*, w: *Sakramentalność małżeństwa*, red. Z. KIJAS, J. KRZYWDA, Kraków 2002, 82; M. RYMSZA, *Małżeństwo nie jest sprawą prywatną*, „Więź” 11-12 (2009), 57-72.

mu, z zachowaniem kompetencji władzy państwowej odnośnie do czysto cywilnych skutków tegoż małżeństwa”

Na czynności prawne obejmujące przygotowanie do małżeństwa w Kościele ewangelicko- augsburskim składają się:

1. Obowiązek nupturientów zgłoszenia zamiaru zawarcia małżeństwa w czasie wystarczającym dla potrzebnych czynności prawnych i proceduralnych (PS §115).
2. Obowiązek proboszcza sprawdzenia zdolności prawnej do zawarcia małżeństwa narzeczonych zgłaszających zapowiedzi, na podstawie ich oświadczeń pisemnych oraz przedłożonych przez nich dokumentów Kościelnych (świadcstwo Chrztu Św. z adnotacją o konfirmacji i stanie cywilnym) i państwowych (akt urodzenia czy inne dokumenty stwierdzające zdolność prawną do zawarcia małżeństwa wystawione przez Urząd Stanu Cywilnego), (PS §116).
3. Obowiązek wygłoszenia zapowiedzi małżeńskich w kościołach parafialnych lub kościelnych filiach obojga narzeczonych oraz na tablicach informacyjnych (PS §117).
4. Obowiązek uzyskania koniecznych pozwoleń lub dyspens na zawarcie małżeństwa w przypadku:
 - a) ślubu osoby rozwiedzionej cywilnie – dyspensę udziela Biskup Kościoła ewangelicko-augsburskiego, który zajmie stanowisko po zaopiniowaniu wniosku przez właściwego proboszcza (PS §147)²⁵;
 - b) ślubu duchownego – wymagane jest pisemne zezwolenie Biskupa Kościoła (PS §151, nr 1).

Czynności poprzedzające zawarcie małżeństwa nakazane w prawie Kościoła katolickiego są zbliżone. Zgodnie z prawem kanonicznym przed zawarciem małżeństwa należy się upewnić, że nic nie stoi na przeszkodzie do jego ważnego i godziwego zawarcia (KPK 1983 kan. 1066). Służy temu badanie przedślubne narzeczonych. Jego celem szczegółowym jest stwierdzenie, że nupturienti są stanu wolnego, nie ma między nimi przeszkód kanonicznych oraz że chcą dobrowolnie zawrzeć małżeństwo zgodnie z nauką i prawem Kościoła. W tym celu duszpasterz spisuje z narzeczonymi *Protokół rozmów kanoniczno-duszpasterskich*²⁶, (por. kan. 1067). Aby ustalić stan faktyczny należy dołączyć stosowne dokumenty. Najczęściej są to: metryka chrztu, świadectwo cywilnego małżeństwa, świadectwo zgonu współmałżonka, wyrok orzekający nieważ-

²⁵ *Zasadnicze Prawo Wewnętrzne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 26 X 1996 r. ze zm., w: *Zbiór przepisów prawnych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Bielsko-Biała 1999, §77, nr 1, punkt 5.

²⁶ Jego wzór podaje KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI w *Instrukcji o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w kościele katolickim*, 13 XII 1989, Kraków 1990, 42-48.

ność poprzedniego małżeństwa. W przypadku poznanych w czasie dochodzenia prawnych przeszkód lub zakazów stojących na drodze do ważnego i godziwego małżeństwa o stosowne zezwolenia i dyspensy stara się w imieniu nupturientów proboszcz²⁷.

Częścią dochodzenia przedślubnego są zapowiedzi przedmałżeńskie (kan. 1067²⁸), czyli publiczne ogłoszenie zamiaru wstąpienia w związek małżeński, które ma głównie służyć dodatkowemu upewnieniu się o braku przeszkód małżeńskich. Według obowiązującego w Polsce prawa zapowiedzi muszą być wygłoszone przez proboszcza własnego narzeczonych (czyli proboszcza parafii stałego lub tymczasowego miejsca zamieszkania jednej ze stron). Zapowiedzi są obowiązkowe; od ich wygłoszenia można w niektórych przypadkach uzyskać dyspensę od ordynariusza miejsca.

3. Dodatkowe czynności w przypadku małżeństw niejednorodnych

Jednolitość wyznania, religii, światopoglądu bez wątpienia służy jedności małżeństwa. Przekłada się to na jego trwałość. Związki, które nie są harmonijne pod tym względem uznać należy za narażone na dodatkowe niebezpieczeństwa i trudności.

Małżeństwa, o których mowa określane są jako „małżeństwa mieszane” (por. kan. 1124) lub „małżeństwa zróżnicowane” (por. PS §117, §132, §133, §138, §140, itd.). Możliwe są następujące rodzaje takich małżeństw:

1. Małżeństwo strony katolickiej lub ewangelickiej odpowiednio z niekatolikiem ochrzczonym lub niewangelikiem ochrzczonym;
2. Małżeństwo strony katolickiej lub ewangelickiej z niekatolikiem lub niewangelikiem nieochrzczonym niezależnie od wyznawanej religii;
3. Małżeństwo strony katolickiej lub ewangelickiej ze stroną, której światopogląd nie jest zgodny ze światopoglądem reprezentowanym przez te Kościoły, np. uważa się za niewierzącą, ma poglądy ateistyczne, publicznie odstąpiła od Kościoła, zwalcza chrześcijaństwo²⁹.

²⁷ Opis procedur kanonicznych stosowanych w różnych życiowych przypadkach związanych z małżeństwem, zob. P. KROCZEK, S. LUBASZKA, *Podręcznik kancelaryjny dla duchowieństwa diecezji bielsko-żywieckiej (wybrane zagadnienia)*, Bielsko-Biała 2006, 27-69.

²⁸ Kan. 1067: „Konferencja Episkopatu powinna wydać normy dotyczące egzaminu narzeczonych, zapowiedzi przedmałżeńskich oraz innych odpowiednich środków do przeprowadzenia badań przed zawarciem małżeństwa, aby proboszcz pilnie ich przestrzegając mógł przystąpić do asystowania przy małżeństwie”

²⁹ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa*, nr 71, 72, 77.

Powyżej wymienione małżeństwa już na etapie przygotowania do nich muszą być otoczone specjalną troską duszpasterzy (PS §130, §131; kan. 1128³⁰). Plan postępowania Kościołów jest w tych wypadkach dość zbliżony.

Pragmatyka ewangelicka stanowi, że przygotowanie wiernych do małżeństwa i życia w rodzinie nie może być wolne od przedstawienia problematyki takich małżeństw i ma obejmować ono przedstawienie trudności tych małżeństw, a także rzetelną informację o różnicach wyznaniowych, religijnych lub światopoglądowych (PS §132). W przypadku takich małżeństw Kościół ewangelicki wymaga od nupturientów poważnego zastanowienia czy będą w mocy sprostać zadaniom małżeńskim i rodzinnym w takim małżeństwie i czy nie stanie im na przeszkodzie postawa ich własnej rodziny oraz własna ich słabość (PS §133).

Ewangelicy podejmujący decyzję życia w zróżnicowanym małżeństwie zobowiązani są nie tylko do zachowania wierności Bogu i Kościołowi w osobistym życiu, ale też przy wszelkim poszanowaniu współmałżonka, do nadania domowi ewangelickiego charakteru, a zwłaszcza do wychowania dzieci w Kościele ewangelicko-augsburskim (PS §133). Aby zapewnić, że zadania te będą realizowane, pragmatyka obowiązująca ewangelików nakłada na nich obowiązek uzyskania koniecznych dodatkowych pozwoleń lub dyspens na zawarcie małżeństwa w przypadku:

- a) ślubu zróżnicowanego wyznaniowo, religijnie i światopoglądowo, zgody na ślub udziela proboszcz (PS §118);
- b) ślubu zróżnicowanego wyznaniowo lub religijnie, który ma być zawarty poza Kościołem ewangelicko-augsburskim, dyspensę udziela właściwy biskup diecezjalny, który zajmie stanowisko po konsultacji z właściwym proboszczem.

Dodatkowo dla umożliwienia sprostania wymogom powyższym termin zgłaszania zapowiedzi małżeństwa zróżnicowanego przedłużony jest do trzech miesięcy (PS §138).

Prawo katolickie natomiast zabrania zawierania małżeństw bez wyraźnego zezwolenia kompetentnej władzy w przypadku nupturienta ochrzczonego niekatolika (kan. 1124), lub uważa je za nieważnie zawarte z powodu przeszkody różnej religii (kan. 1086 §1), chyba, że uzyskano dyspensę po wypełnieniu określonych w prawie powszechnym warunków. Prawo kanoniczne na ordynariuszy miejsca oraz innych duszpasterzy nakłada dodatkowy obowiązek wspierania małżonków w utrwalaniu jedności w takich małżeństwach (kan. 1128³¹). Wyni-

³⁰ FC, nr 78.

³¹ Kan. 1128: „Ordynariusze miejsca oraz inni duszpasterze winni troszczyć się o to, ażeby katolickiemu małżonkowi i dzieciom zrodzonym z małżeństwa mieszanego nie zabrakło pomo-

ka z tego, że Kościół katolicki nie jest przychylny takim małżeństwom. Niekiedy nawet wprost odradza zawierania takich małżeństw³².

Prawo kanoniczne wymaga także wypełnienia dodatkowych formalności przedślubnych, czyli złożenia *promissiones*³³. Strona katolicka zgodnie z normą zawartą w kan. 1125, nr 1 jest zobowiązana, aby złożyć:

- 1) oświadczenie, że jest gotowa odsunąć od siebie niebezpieczeństwo utraty wiary, co zgodnie z wyjaśnieniem podanym przez Konferencję Episkopatu Polski oznacza: a) zachowanie własnej wiary, b) usunięcie zagrożeń w jej praktykowaniu³⁴,
- 2) szczerze przyrzec, że uczyni wszystko, co w jej mocy, aby wszystkie dzieci tego małżeństwa zostały ochrzczone i wychowane w Kościele katolickim³⁵.

Należy powiadomić niekatolicką stronę o tym zobowiązaniu oraz przyjąć jej oświadczenie, że nie będzie przeszkadzała współmałżonkowi w realizacji tych rękojmi (kan. 1125)³⁶. Gdyby ślub mieszanego małżeństwa miał odbyć się poza jurysdykcją Kościoła katolickiego, to znaczy według formy innej niż nakazana

cy duchowej do wypełnienia ich obowiązków. Mają też wspierać małżonków w utrwalaniu jedności życia małżeńskiego i rodzinnego”.

³² KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja w sprawie duszpasterstwa małżeństw o różnej przynależności kościelnej*, 14 III 1987 r., <http://www.kkbids.episkopat.pl/dokumentydep/malzenstwo.htm#etykieta4> (26.08.2010), nr I-II.

³³ PAWEŁ VI, *Motu Proprio Matrimonia mixta*, 31 III 1970, AAS 62 (1970), 261: „4) Ad impetrandum ab Ordinario loci dispensationem impedimenti, pars catholica declaret se paratam esse pericula a fide deficiendi removere. Eadem insuper gravi obligatione tenetur promissionem sinceram praestandi, se omnia pro viribus facturam esse, ut universa proles in Ecclesia catholica baptizetur et educetur. 5) De his promissionibus á parte catholica faciendis, pars non catholica tempestive certior fiat, adeo ut constet ipsam vere consciam esse promissionis et obligationis partis catholicae”. Na temat ewolucji poglądów w tym zakresie zob. J.V. CULOTTA, *The Influence of Ecumenism in the Pre-Marital Promises Required in a Mixed Marriage*, Romae 1996, 109-136.

³⁴ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa*, nr 73.

³⁵ Analiza zobowiązań składanych przez stronę rzymskokatolicką znajduje się w artykule: E. GAJDA, *Treść zobowiązań składanych przez katolika w celu uzyskania licencji na małżeństwo mieszane*, w: *Plenitudo legis dilectio: Księga Pamiątkowa dedykowana prof. dr. hab. Bronisławowi W. Zubertowi OFM z okazji 65. Rocznicy Urodzin*, red. A. DĘBIŃSKI, E. SZCZOT, Lublin 2000, 273-283.

³⁶ Odmienne należy traktować wypadki, w których 1) można domniemywać istnienie dobrej wiary, czyli nie ma u strony sprzeniewierzenia się poprzednio zaakceptowanym przekonaniom religijnym, (takie osoby nie są zobowiązane do rękojmi i oświadczeń, muszą natomiast zostać powiadomione przez duszpasterza o zobowiązaniach strony katolickiej i muszą je przyjąć do wiadomości) odmiennie zaś te, w których 2) dobrej wiary nie można domniemywać, ponieważ miało miejsce odstępstwo od wiary, najczęściej świadome i dobrowolne (takie osoby muszą złożyć analogiczne rękojmie jak strona katolicka), zob. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa*, nr 73-74.

w kodeksie (zob. kan. 1108-1123)³⁷ wymagana jest dyspensa ordynariusza miejsca strony katolickiej (kan. 1127 §2).

4. Ekumeniczny postulat *de lege ferenda*

Jak zaznaczono we wstępie, oba Kościoły za ideał uznają małżeństwa nierozzerwalne. Zasadniczo rozwody są uważane za zło i grzech powstały poprzez naruszenie woli Bożej odnośnie małżeństwa. Rozejście się małżonków dopuszczone jest jedynie w wyjątkowych wypadkach³⁸. Dlatego wspólna praca na rzecz podniesienia trwałości związków małżeńskich, szczególnie tych zawieranych pomiędzy wyznaniem, powinna być troską obu Kościołów. Wydaje się, że mogłaby ona z powodzeniem odbywać się w ramach przygotowania do małżeństwa szczególnie na płaszczyźnie podejścia duszpasterskiego.

W tych działaniach w pierwszej kolejności chodzić powinno o podkreślenie i wyraźne głoszenie wspólnego poglądu na trwałość małżeństwa. W tym nauczaniu należy przeciwstawić się mentalności społeczeństwa, którą nazywa się „mentalnością rozwodową”³⁹. Oczywiście ocena moralna powtórnych związków po rozwodzie różni wymienione Wspólnoty. Kościół katolicki naucza, że dopóki żyje prawowity współmałżonek, zawarcie powtórnego związku przez rozwiedzionych sprzeciwia się zmysłowi i prawu Bożemu, jak tego nauczał Chrystus⁴⁰, natomiast Kościół ewangelicki stwierdza, że osoba rozwiedziona, pragnąca wstąpić w nowy związek małżeński może to uczynić po uzyskaniu stosownej dyspensy (PS §147). W tym zakresie każdy Kościół powinien samodzielnie przedstawiać swoją naukę. Jednakże celem jest uczynienie wszystkiego, co w mocy duszpasterzy, aby do rozpadu małżeństwa nie dopuścić.

Szukanie odpowiednich rozwiązań jest możliwe w ramach ruchu ekumenicznego pomiędzy Wspólnotami. Bez wątpienia będą to przedsięwzięcia wpisujące się w inicjatywy zmierzające do jedności chrześcijan (por. UR⁴¹ nr 4, kan. 755 §1). Małżeństwa niejednolite wyznaniowo „zawierają wiele elementów, które na-

³⁷ Na temat historii i znaczenia kanonicznej formy zawarcia małżeństwa zob. P. KROCZEK, *Oce-
na raison d'être norm dotyczących kanonicznej formy zawarcia małżeństwa w warunkach pol-
skiego prawa cywilnego. Przyczynek do dyskusji*, „*Analecta Cracoviensia*” 41 (2009), 469-475.

³⁸ KKK nr: 2383, 2384, 2385; J. MOTYKA, *Kryzysy małżeńskie*, w: „*Kalendarz Ewangelicki
1971*”, Warszawa 1970, 198; J. MOTYKA, *Trwałość małżeństwa a rozwód*, „*Kalendarz Ewangelic-
ki 1975*”, Warszawa 1974, 61.

³⁹ Por. KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa*,
nr 30; zob. także: R. SOBĄŃSKI, *Wpływ mentalności wolnych związków na ważność zgody małżeń-
skiej*, „*Annales Canonici*” 4 (2008), 5-20.

⁴⁰ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002, nr 1665.

⁴¹ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, w: *Sobór Watykań-
ski II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1986, 203-218.

leży doceniać i rozwijać, tak z uwagi na ich wewnętrzną wartość, jak również ze względu na ewentualny wkład, który mogą wnieść w ruch ekumeniczny. Sprawdzi się to szczególnie wtedy, kiedy oboje małżonkowie są wierni swoim obowiązkom religijnym. Wspólny chrzest i dynamizm łaski daje partnerom w tych małżeństwach podstawę i uzasadnienie wyrażania ich jedności w dziedzinie wartości moralnych i duchowych⁴².

Dla podkreślenia ekumenicznego znaczenia takiego małżeństwa mieszane-go trzeba starać się o współpracę pomiędzy duchownym katolickim i niekatolickim, poczynając od przygotowania do małżeństwa i ślubu⁴³. Praktycznie mogłoby się odbywać to tak, że część wykładów kursu przedmałżeńskiego będzie wspólna, szczególnie w aspekcie nauczania o świętości i przymiotach małżeństwa. Wspólna ewangelizacja, polegająca na przeprowadzaniu katechez dla narzeczonych oraz pomoc w zakresie rozwiązywania problemów rodzin niejednorodnych wyznaniowo to przecież ważne płaszczyzny i pożądane formy ekumenicznej współpracy⁴⁴.

Od strony prawnej nie widać przeszkód do takich działań. Obecny stan przepisów obowiązujących w Kościele katolickim jest taki, iż wprowadzając w życie polecenie Soboru Watykańskiego II, kieruje on uwagę na istotne elementy pastoralne przygotowania do małżeństwa, zostawiając dalszą inicjatywę w tej sprawie Konferencjom Episkopatu i poszczególnym biskupom diecezjalnym⁴⁵. Wydaje się, że reguły ekumeniczne obowiązujące w Kościele ewangelicko-augsburskim także przychylne są takiemu postulatowi (zob. PS §136, §185, §186, §187).

Należy postulować, aby kompetentne władze Kościołów: katolickiego i ewangelicko-augsburskiego, uczyniły krok w kierunku wydania aktów prawnych ułatwiających wskazane działania. Istnieje przecież życiowo ważna potrzeba, aby rozwijać „ekumeniczne prawo”⁴⁶. Właśnie na tym poziomie ekumenizm może nabrać koniecznego praktycznego wymiaru współpracy obu Kościołów⁴⁷. Będzie to wyraz troski o małżeństwa, a szczególnie o ich trwałość i o godne świadectwo Chrystusowej Ewangelii i wspólnego dziedzictwa chrześcijańskiego wobec świata, szczególnie ważnego w kontekście rosnącej laicyzacji Europy.

⁴² FC, nr 78.

⁴³ *Tamże*.

⁴⁴ J. BUDNIAK, *Ekumenizm w duszpasterstwie parafialnym*, 21.

⁴⁵ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa*, nr 6. Na temat innych obszarów pracy prawodawczej zob. B. GRIFFIN, *The Challenge of Ecumenism for Canonists*, „CLSA Proceedings” 55 (1993), 17-38.

⁴⁶ Por. H. AMMER, *Ecumenical Church Law: Issues and Questions*, „The Jurist” 37 (1977), 33.

⁴⁷ Por. L. VISCHER, *Church and the Ecumenical Movement*, „The Jurist” 37 (1977), 1-2.

**Preparation for Entering Marriage
by the Spouses from the Catholic Church
and the Evangelical-Augsburg Church in Poland
in Optics of Stability of Marriages**

Summary

The article presents some of the pastoral and legal issues related to preparation for entering marriage by the spouses from the Catholic Church and the Evangelical-Augsburg Church in Poland in optics of the unity and stability of mixed marriages.

The method used in considering the problem is the method of comparative law study. There are collated two laws of the Churches that regulate preparation for entering marriage. After a presentation of current discipline, the idea of a possibility of ecumenical preparation for marriage is discussed. At the end, there is formulated a postulate *de lege ferenda*. It may contribute to an increase of the unity and stability of mixed marriages.